The image features a background of a forest with trees and a body of water reflecting the scene. A large, dark green rectangular overlay covers the center of the image, containing the title text in a bold, pink, sans-serif font.

ACTIEPLAN BOS EN HOUT

Oktober 2016

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING

04

1. BOS, HOUT EN TOEKOMST

05

- 1.1 Hout is het langzame goud
- 1.2 Bos en hout: nodig voor de klimaatdoelen
- 1.3 Bos en hout: economische pijler
- 1.4 Actieplan Bos en Hout: productiever en slimmer

p06
p06
p07
p08

2. ACTIELIJN: MEER DUURZAAM NEDERLANDS HOUT

09

- 2.1 Actie 1: uitbreiding bosareaal
- 2.2 Actie 2: productiever en duurzamer bosbeheer
- 2.3 Actie 3: regionale biomassa hubs
- 2.4 Actie 4: gereedheidskist Climate Smart Forestry

p10
p11
p11
p12

3. ACTIELIJN: INTELLIGENTE, DUURZAME HOUTVERWERKING

13

- 3.1 Actie 5: cascadering van hout
- 3.2 Actie 6: stimuleren houtskeletbouw
- 3.3 Actie 7: dialoogvoering bio-energie
- 3.4 Actie 8: samenwerking in de rondhoutketen

p14
p15
p16
p17

4. ACTIELIJN: FINANCIIEEL KADER EN BORGING

18

- 4.1 Actie 9: financieel instrumentarium aanpassen
- 4.2 Actie 10: benutten Plattelandsverordening EU
- 4.3 Actie 11: privaat beleggingsfonds 'Mijn Bos'
- 4.4 Actie 12: borgen draagvlak en voortgang

p19
p20
p21
p21

PARTNERS

22

SAMENVATTING

Hout is het langzame goud. Of het nu gaat om klimaatbeleid, duurzaam bouwen, waterretentie, gezondheid of recreatie: hout en bosbouw vormen een deel van de oplossing. De duurzaamheidstransitie doet een sterk beroep op beide. Bos is een noodzaak voor het behalen van onze CO₂-doelen; de vraag naar hout neemt toe door nieuwe toepassingen in energieopwekking en de biobased economy.

Die nieuwe vraag voert de druk op voor de Nederlandse houtsector, die in economische omvang vergelijkbaar is met het tuinbouwcomplex. Nederland is nu al voor 90% afhankelijk van houtlevering uit het buitenland en moet investeren om in de toekomst een gezonde positie te behouden. De vraag naar bos en hout is een mondiale uitdaging en Nederland kan het zich niet veroorloven om hierin geen verantwoordelijkheid te nemen. Wij zullen naar vermogen moeten bijdragen.

Gezien doelstellingen aangaande klimaat en duurzaamheid is en blijft de ambitie: meer en intelligenter houtgebruik, zonder in te boeten op duurzaamheid van herkomst. Het gaat erom zoveel mogelijk waarde uit de levenscyclus van het hout te halen. Hout heeft voor verschillende toepassingen een gunstiger klimaat- en milieuoetafdruk dan andere grond- en brandstoffen, en moet daar worden ingezet waar die voordelen maximaal zijn. Uitvoering van dit Actieplan leidt uiteindelijk tot een jaarlijkse vermindering van 4,5 MT CO₂.

Dit Actieplan Bos en Hout is een gezamenlijke inspanning van bouseigenaren, houtproducenten en -verwerkers, papier- en kartonindustrie, palletbedrijven,

bouwbedrijven, recyclingindustrie, bio-energieproducenten en natuur- en milieuorganisaties om een optimale keten te realiseren. Wij richten ons op de volgende doelen:

- Een toename van de Nederlandse houtproductie, dankzij uitbreiding van het bosareaal en een productiever bosbeheer.

De bijbehorende actielijnen zijn: uitbreiding van het bosareaal (25%); productiever (50%) en duurzamer bosbeheer; inrichten van tien regionale biomassa hubs; de ontwikkeling van een gereedschapskist voor *Climate Smart Forestry*. Zie hoofdstuk 2.

- Slimmer benutten van hout als duurzaam materiaal door cascadering en hoogwaardige toepassing.

De bijbehorende actielijnen zijn: cascadering van hout; stimuleren van houtskeletbouw; dialoogvoering over hout en bio-energie; samenwerking in de rondhoutketen om de innovatiesnelheid en efficiënt houtgebruik te bevorderen. Zie hoofdstuk 3.

Dit geheel aan acties moet worden ondersteund met nieuwe financieringsvormen en een structureel borgingsprogramma. Wij stellen daarvoor een publiek-private samenwerking voor, waarin financiering vanuit het Rijk noodzakelijk is, maar zeker niet de enige drager. Zie hoofdstuk 4.

Investeren in bos en hout levert veel economisch en maatschappelijk rendement op.

1. BOS, HOUT EN TOEKOMST

Hout is het langzame goud. Of het nu gaat om klimaatbeleid, duurzaam bouwen, waterretentie, gezondheid of recreatie: bij verschillende duurzaamheidsvragen vormen hout en bosbouw een deel van de oplossing.

1.1 HOUT IS HET LANGZAME GOUD

Alle cijfers en tabellen in dit hoofdstuk zijn afkomstig van Alterra Wageningen UR, waarvoor grote dank. Bijzonder nuttig was de publicatie 'Nederlands bosbeheer en bos-en houtsector in de bio-economie' uit juli 2016.

Hout is een bijzonder duurzaam materiaal. Het bezit specifieke kwaliteiten zoals spontane groei en de mogelijkheid van grootschalige productie en meervoudig gebruik en het kan eenvoudig op voorraad worden gelegd. Het bindt langdurig koolstof uit de lucht en combineert bijzondere kwaliteiten als grondstof voor onder andere de bouw (aardbevingsbestendig) en de chemie (biobased toepassingen). Bovendien bedient het sterke sectoren met meer bekende toepassingen, zoals papier, hout, meubel en emballage. Hout is schaars, van belang, en dus kostbaar.

Nederlands heeft 356.000 hectare aan boslandschap, zo'n 11% van onze oppervlakte. De intrinsieke waarde van natuurschoon is weliswaar moeilijk kwantificeerbaar, maar de andere cijfers spreken boekdelen. Het Nederlands bos haalt jaarlijks 13 tot 36 miljoen kilo fijnstof uit de lucht, levert 927 miljoen kuub drinkwater en is het decor voor meer dan 100 miljoen toeristische bezoeken per jaar. Meer dan 50 vogel- en zoogdiersoorten zouden zonder bos uit ons ecosysteem verdwijnen – en met hen een veelheid aan kleinere dier- en plantsoorten.

De duurzaamheidstransitie doet een sterk beroep op zowel bos als hout. Bos is een noodzaak voor het behalen van onze klimaatdoelen; de vraag naar hout neemt toe door nieuwe toepassingen in energieopwekking en de biobased economy.

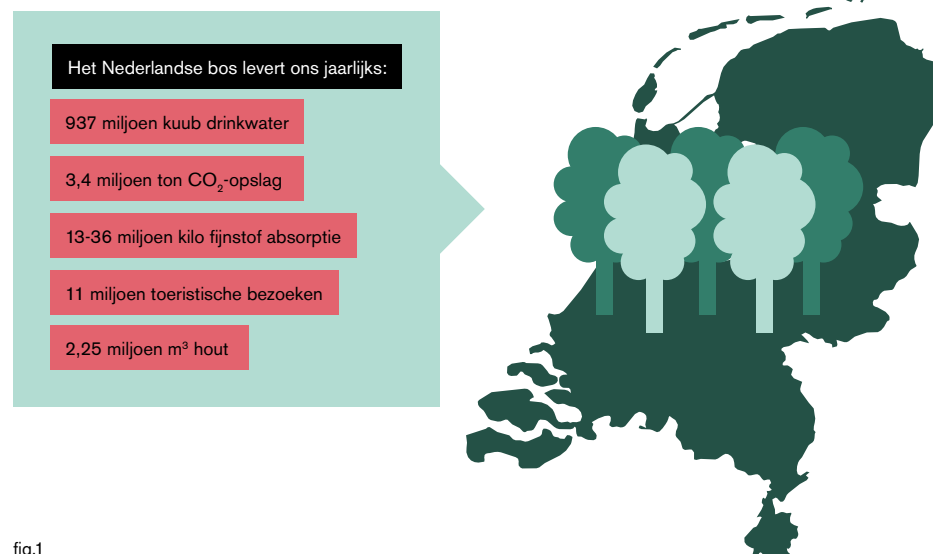

fig.1

1.2 BOS EN HOUT: NODIG VOOR DE KLIMAATDOELEN

Het inzicht groeit dat de vastlegging van CO₂ door bos en houtketen een essentieel sluitstuk vormt voor de klimaatdoelen in 2050. Voor Denemarken is dit al in kaart gebracht: na eerst maximaal in te zetten op energiebesparing en hernieuwbaar kan het onvermijdelijke restant aan emissie voor een belangrijk deel met bos en hout worden gecompenseerd. Bovendien: bos en houtketen kunnen door middel van de juiste stimulering (Climate Smart Forestry) nog een extra van 9% van de CO₂-uitstoot in de EU opvangen, bovenop het bestaande niveau van 13%.

Het bosareaal absorbeert jaarlijks 2,9 miljoen ton CO₂: de zuurstof gaat terug de lucht in, de koolstof wordt duurzaam opgeslagen in de bodem en het hout. Er is qua CO₂-opslag winst te boeken op twee fronten: meer en slimmere bosaanplant voor directe CO₂-absorptie; én de levensduur van hout in de keten verlengen, zodat opgeslagen koolstof ook zo lang mogelijk wordt vastgehouden.

Investeren in bos en hout is kwestie van de lange termijn. De vermeden uitstoot van deze actie agenda loopt op van ten minste 2,4 Mton/jaar in 2030 tot 4 Mton/jaar in 2050. Dit laatste komt neer op 2% van de huidige uitstoot; voor de geplande uitstoot in 2050 is het een veelvoud hiervan. De gemiddelde kosten voor de overheid liggen in 2030 voor de belangrijkste acties op 37,7 €/ton CO₂. Deze kosten zijn hoger dan sommige energiebesparingsopties maar veel lager dan onder meer CCS en veel duurzame energieopties op de korte en middellange termijn.

De integrale set van het Actieplan Bos en Hout moet worden afgewogen worden tegenover andere klimaatmaatregelen. Als gezegd zijn de economische, sociale en natuurwaarden van bos veel breder dan alleen mitigatie van CO₂-uitstoot.

In de tabel op volgende pagina (fig.2) staat berekend wat de CO₂-impact en bijbehorende kosten zijn van een drietal kernacties (acties 1, 2 en 5) uit dit Actieplan. De scenariostudie van Alterra en Probos en de impactstudie die momenteel gemaakt wordt in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Natuur&Milieu geven een breder beeld van de impact van de verschillende acties.

³⁴'The contribution of Danish forestry to increase wood production and offset climate change'. Graudal et al. IEA Bioenergy. 2015.

²'A new role for forests and the forest sector in the EU post-2020 climate targets', Nabuurs G.J. et al. EFI, dec. 2015.

Maatregel:	Sink Bos & hout voorraad : (Mt CO ₂ /jr.)		'Vermeden' door substitutie: (Mt CO ₂ /jr.)		Totaal: Mt CO ₂ /jr.		Kosten: €/ton CO ₂ /Jkjaar:		Kosten overheid €/ton CO ₂ /Jkjaar:	
	2030	2050	2030	2050	2030	2050	2030	2050	2030	2050
Bosbeheer: + 50% productief Reservaten	0,6	1,4	0,1	0,3	0,9	1,9	11,7	1,3	6,5	1,3
Uitbreiding 2020-2050 met 100k Ha.	0,4	1,1	0,1	0,1	0,5	1,2	412,2	166,9	249,0	100,8
TOTAAL	1,2	2,8	0,2	0,3	1,4	3,1	150,9	50,3	90,8	30,3
Houtbouw en biobased:	0,3°	0,3	0,7°	0,7	1°	1	0,6	0,4	0,3	0,3
GROOT TOTAAL:					(2,4)	(4,1)	62,7	33,9	37,7	20,5

fig.2

1.3 NIEUWE VRAAG IN CIJFERS

De houtsector is in omvang vergelijkbaar met het tuinbouwcomplex. De totale jaarlijkse omzet wordt geraamd op € 15 à 20 miljard. Hiervan komt maar liefst 97% op conto van de verwerking en slechts 3% uit de primaire productie. Ook in termen van toegevoegde waarde is de verwerkende industrie veruit het grootst: van de jaarlijkse 6 miljard levert zij 51%, tegen 35% van toeleverende sectoren, 13% distributie en 1,6% productie. De houtverwerking in Nederland is voor 90% afhankelijk van houtlevering uit het buitenland.

De binnenlandse productie van hout is nu 2,25 miljoen m³, afkomstig uit bos (51%), landschap (15%) en bebouwde omgeving (33%). Momenteel wordt hiervan 1,3 miljoen, oftewel 60%, direct gebruikt in compost, de open haard en kleinschalige kachels. In de levenscyclus van hout zijn dit eindstations: de opslagcapaciteit voor koolstof verdwijnt uit de keten. Daarnaast geldt dat ons bosbeheer nog niet is ingericht op optimale houtproductie. Er is ruimte voor meer areaal en voor hogere productiviteit – slechts de helft van de jaarlijkse bijgroei wordt nu geoogst voor gebruik.

Nederland gebruikt hout in veel toepassingen, zoals te zien in de figuur 3 linksonder.

De vraag naar hout stijgt snel, ingegeven door het klimaatprobleem. Uit een studie van Alterra blijkt dat het houtgebruik in Nederland waarschijnlijk gaat verdubbelen van 0,9 m³ per inwoner nu naar 1,5-2 m³ in 2030; internationale bronnen spreken zelfs van verdrievoudiging van de mondiale vraag. De nieuwe claims op hout komen vanuit hernieuwbare energie, de chemie en het gebruik van duurzame materialen in met name de bouw. Ze leggen een nieuwe druk op de markt.

Nederland gebruikt voor 80% van haar toepassingen Europees hout. De Europese jaarlijkse productie (excl. Rusland) is nu 520 miljoen m³ en kan tot maximaal 750 miljoen m³ groeien. Tegenover de verwachting van 100% meer vraag, staat dus een maximale productiviteitsgroei van 44% in Europa. En op wereldschaal is er slechts een beperkt aantal regio's waar de oogst duurzaam verhoogd kan worden. De houtmarkt koerst derhalve af op schaarste en zeer waarschijnlijk prijsverhogingen.

Wetende dat we nu al 90% van ons hout importeren, is de consequentie dat we dan nog meer afhankelijk worden van andere landen, en dat de houtverwerkende industrie hier last van gaat krijgen. Naast onze CO₂-opgave noopt dus ook de economie ons om per direct te investeren in meer bos, meer houtproductie en een slimmer houtgebruik.

Het Nederlandse bos levert ons jaarlijks:

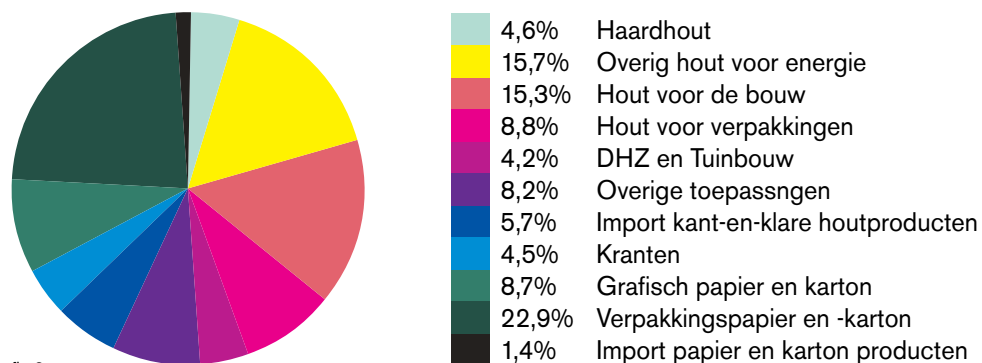

fig.3

³PBL (2016), Opties voor energie- en klimaatbeleid.

Via http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2016-opties-voor-energie-en-klimaatbeleid_2393.pdf

1.4 ACTIEPLAN BOS EN HOUT: PRODUCTIEVER EN SLIMMER

De economische en maatschappelijke functies van bosbeheer en houtproductie worden dus nog belangrijker dan zij nu zijn en verdienen substantiële investeringen. Er valt veel te winnen. Daarbij gelden de volgende overwegingen:

- De druk op houtproductie is een mondiale uitdaging en Nederland kan het zich niet veroorloven om geen verantwoordelijkheid te nemen: wij zullen naar vermogen moeten bijdragen.
- Gezien doelstellingen aangaande klimaat en duurzaamheid moet de ambitie zijn en blijven: meer en intelligenter houtgebruik, zonder in te boeten op duurzaamheid van herkomst.
- In de houtverwerkingsmarkt wordt optimalisatie een vereiste: zoveel mogelijk waarde uit de levenscyclus van het hout halen; zorgen dat de meest hoogwaardige en/of onmisbare toepassingen het best bediend worden. Er is daarbij aandacht nodig voor design for recycling.
- We moeten hout inzetten voor de toepassingen waarin het de meeste duurzaamheidsvoordelen heeft ten opzichte van de alternatieven.

Dit Actieplan Bos en Hout is een gezamenlijke inspanning om een optimale keten te realiseren: van bosbeheer en houtproductie via duurzame houttoepassingen tot aan energieopwekking. Wij richten ons op de volgende doelen:

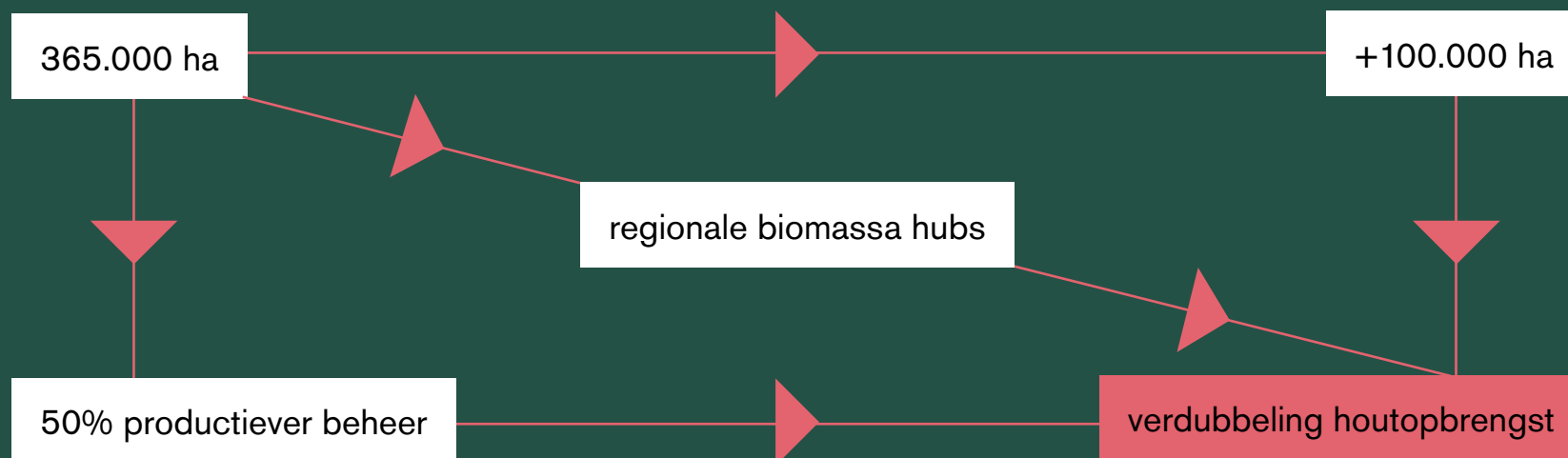
- Een toename van de Nederlandse houtproductie, dankzij uitbreiding van het bosareaal en een productiever bosbeheer.
- Slimmer benutten van hout als duurzaam materiaal door cascadering en hoogwaardige toepassing.

Deze opgaven zijn niet iets van de bos- en houtsector alleen. Hoe warm en positief veel mensen ook denken over bomen, bos en hout, begrip en steun voor meer bos en houtoogst is niet altijd vanzelfsprekend. Investeren in draagvlak is daarom belangrijk. Gezien de urgentie in het klimaatbeleid en gezien de maatschappelijke meerwaarde op tal van beleidsterreinen (water, biodiversiteit, landschap, leefbaarheid) kan het slagen van dit programma niets anders zijn dan een breed gedragen verantwoordelijkheid.

2. ACTIELIJN: MEER DUURZAAM NEDERLANDS HOUT

De algemene verwachting is dat de vraag naar hout in de komende dertig jaar gaat verdrievoudigen. Daarom moet elk land zijn eigen verantwoordelijkheid nemen om meer bos en houtproductie te realiseren. Afhankelijkheid van anderen kan de voortgang van de bio-economie remmen en ongewenste effecten op duurzaamheid veroorzaken. Gestreefd wordt naar een uitbreiding van bos in Nederland met 25% ten opzichte van het huidige areaal en een gemiddelde verhoging van de oogst met 50%.

Bos is echter meer dan een staande voorraad hout. Daarom moet het duurzaam in stand houden van aan bossen gebonden natuurwaarden en het ruimte bieden aan andere maatschappelijke functies van bos het uitgangspunt zijn. Niet overal zal de productie omhoog kunnen, hier en daar zal de productie vanwege natuurwaarde, biodiversiteit en recreatieve waarde zelfs gaan dalen. Maatwerk is noodzakelijk.

2.1 ACTIE 1: UITBREIDING BOSAREAAL

Doel: 100.000 hectare nieuw bosareaal

Nederland heeft nu 356.000 hectare boslandschap en de potentie bestaat om daar 456.000 van te maken, wat een toename met ruim 25% betekent.

De nieuwe aanleg zou zich als volgt kunnen verhouden - zie ook de kaart rechts

- 20.000 hectare door meer bos te planten op bestaande natuur- en recreatieterreinen, bijvoorbeeld areaal dat nu nog grasland is.
- 5.000 hectare nieuwe natuur- en recreatieterreinen. Dit kan een investering in de Deltametropool zijn die tevens bijdraagt aan leefomgeving en klimaatbestendige steden.
- 20.000 hectare energiebossen en -landschappen waarin verschillende functies worden gecombineerd: naast houtproductie ook energieopwekking (wind), recreatie en biodiversiteit.
- 25.000 hectare aan agroforestry. Dit komt neer op 1% van het Nederlandse landbouwareaal en betreft terreinen die minder geschikt zijn voor landbouw en veeteelt.
- 30.000 hectare (gemiddeld) aan tijdelijke natuur op landbouwgronden, industrieterreinen, en bouwgrond.

Op alle locaties voor bosuitbreiding moet uiteraard ter plekke een afweging gemaakt worden tussen de economische, sociale en natuurwaarde van het bestaande landgebruik ten opzichte van het bos dat hiervoor in de plaats komt. Maatwerk is noodzakelijk. In verdere uitwerking van deze actie zal dit zorgvuldig plaatsvinden.

Realisatie: partners, overheid, investering

Gezien de diversiteit aan soorten areaal zullen ook veel partijen moeten bijdragen: boseigenaren, bedrijfsleven, landbouw- en recreatiesector, overheden – allen betrokken bij de totstandkoming van dit Actieplan. De aanleg van nieuw bosareaal vergt afwaardering van grondprijzen en investeringen in aanleg. Dit betaalt zich voor een klein gedeelte terug met houtproductie; veel toegevoegde waarde (oa. CO₂-opslag, landschapskwaliteit) heeft een publiek karakter. Investeringen van o.a. private en publieke partijen zijn daarom nodig om dit voor alle betrokkenen haalbaar te maken, gecombineerd met sturing op kwaliteit en productiviteit van het nieuwe areaal.

Planning en kosten

De totale kosten voor 100.000 hectare nieuw bos bedragen ruim drie miljard euro, deels bestaand uit afwaardering van grondwaarden en deels uit aanlegkosten. Een realistische doorlooptijd is dertig jaar, van 2020 tot 2050, wat neerkomt op een jaarlijkse investering van € 101 miljoen, waarvan € 61 miljoen door het Rijk. Mocht na zorgvuldige afweging van huidig en toekomstig landgebruik blijken dat een kleiner oppervlak gerealiseerd wordt, dan dalen de kosten navenant.

fig.4

01	Bosaanleg en herstel veenweide moeras rond de steden productie/recreatie/koeling 10.000 ha
02	Verbeteren verjonging, boomsoortkeus, beheer op Utrechtse heuvelrug op 10.000 ha
03	Uitbreiding EHS; energielandschap, agroforestry Veenkoloniën. 15.000 ha
04	Verbeteren verjonging, boomsoortkeus, beheer en groei op groot deel van de Veluwe op de betere gronden. 40,000
05	Bosuitbreiding rivierengebied, koppeling EHS en energie landschap. 10,000 ha
06	Verbeteren verjonging, boomsoortkeus, beheer Brabantse bossen, betere groei. 30,000 ha
07	Instellen strikt niets doen beheer in bos met nadruk natuur in Brabantse bossen 10,000 ha
08	Verbeteren verjonging, boomsoortkeus, beheer van midden Limburgse bossen, betere groei 15,000 ha
09	Samenwerking kl eigenaren Twente, meer verjonging, beter beheer en groei. 10,000 ha
10	Bosuitbreiding Groningen tijdelijk bos/koppeling EHS, agroforestry. 15,000 ha
11	Verbeteren verjonging, boomsoortkeus, beheer van Drents-Friese bossen, betere groei 15,000 ha
12	Bosuitbreiding Limburg, tijdelijk bos/ koppeling EHS, agroforestry. 5,000 ha
13	Instellen strikt niets doen beheer in bos met nadruk op natuur in Achterhoek 10,000 ha
14	Herstel van de Peel, 7000 ha moeras
15	Bosuitbreiding Zeeuws Vlaanderen en andere landbouw gebieden agroforestry 5000 ha
16	Tijdelijk bos landelijk diffuus 20000 ha
17	Bosuitbreiding in bestaand natuur en recreatiegebieden verspreid Ned. 10,000 ha
18	Agroforestry landelijk diffuus 10000 ha

2.2 ACTIE 2: PRODUCTIEVER EN DUURZAMER BOSBEHEER

Doel: 50% meer productiviteit in bosbeheer

De Nederlandse bossen zijn jong en de afgelopen decennia draaide bosbeheer om het vergroten van weerbaarheid en biodiversiteit. Door nu ook aandacht te richten op productiever bosbeheer, kan de jaarlijkse oogst verhoogd worden van 1,2 miljoen m³ naar 1,8 miljoen m³. Dat betekent 50% meer hout en zorgt tegelijkertijd dat de CO₂-opname op peil blijft. Omdat de natuurlijke bijgroei in het bos afneemt, is de verwachting dat die zonder ingrijpen zal zakken van jaarlijks 2,9 naar 1,4 Mton. Productiever bosbeheer kan dit volledig compenseren - feitelijk dus een winst van 1,5 Mton per jaar.

Er zijn mogelijkheden voor het verhogen van de productiviteit die tegelijkertijd bijdragen aan biodiversiteit en recreatieve waarde. Dit vereist de ontwikkeling van daarvoor geschikte teeltmethoden.

De belangrijkste strategieën om dit te verwezenlijken zijn:

- In het beheer sturen op hogere bijgroei en het gebruik van productievere boomsoorten.
- Het verhogen van de oogst tot maximaal 75% van de bijgroei in multifunctionele bossen en 10% in de natuurbossen, met behoud van natuurwaarden.
- Ruimtelijk differentiëren: in sommige bossen de productie verhogen, in andere juist veel meer nadruk op natuur en biodiversiteit, om zo ook de natuurfunctie te waarborgen.

Dit is slechts gedeeltelijk een investeringsopgave en vraagt vooral om nieuwe kennis en werkwijzen.

Realisatie: educatie en ondersteuning boseigenaren

Drie factoren remmen momenteel optimale productie: 1) ontbrekende vakkennis over multifunctionele bosbouw, productiviteit en oogsttechnieken met behoud van ontwikkeling van natuurwaarden; 2) overheidssturen in regelgeving, subsidie en bestemmingsplannen; en 3) de basishouding dat bosbeheer 'niks mag kosten' waardoor er niet wordt geïnvesteerd in boskwaliteit voor de toekomst.

Een kennisproject waarin technieken ontwikkeld en gedeeld worden over multifunctionele bosbouw moet hier een aantal jaren hard aan werken: in de opleidingen, in direct contact met individuele bosbeheerders en binnen de relevante overheden. Een praktische vorm is het aanstellen van een projectleider die samen met partners in het veld een programma opbouwt. Belangrijk complementair instrument is cofinanciering voor bosverjonging, een kostbare maar cruciale ingreep voor het verhogen van de productie – overigens te combineren met FSC of PEFC certificering.

Kansen liggen bijvoorbeeld op het vlak van het verbeteren van bestaande natuurvriendelijke beheertechnieken, het vervlechten van natuurwaarden en ecologische bosnetwerken in het bos, het introduceren en stimuleren van boomsoorten met een positief effect op de humusontwikkeling, het beter benutten van mengboomsoorten en natuurlijk vakkundige uitvoering.

Planning en kosten

Het programma loopt in eerste instantie vijf jaar, met de verwachting nog eens tien jaar verlengd te worden. In de eerste vijf jaar is er aan publieke funding nodig: € 0,5 miljoen per jaar voor het kennisprogramma; € 2 miljoen per jaar voor de co-financiering van bosverjonging (naast € 2 miljoen eigen investering).

2.3 ACTIE 3: REGIONALE BIOMASSA HUBS

Doel: tien regionale biomassa hubs

Lokale ketens van landschapsonderhoud kunnen een onbenut potentieel aan houtige biomassa ontsluiten en met hub-vorming kan dit op de lokale markt worden gebracht. Hiervoor is samenwerking tussen eigenaren, beheerders, dienstverleners en afnemers nodig.

Het beoogde resultaat is dat meer hout en biomassa beschikbaar komt voor lokale projecten, onder andere voor hoge temperatuur warmtevraag, kleinschalig blok/stadsverwarming, bijverwarming van zwembaden en stallen, en bioraffinage. Hiermee kan regionaal hout op kleine schaal een functie vervullen voor de energievoorziening op momenten dat andere technieken tekortschieten.

Het potentieel is groot. Deze actie kan naar voorzichtige eerste inschatting 250.000 ton droge stof hout per jaar opleveren. Andere positieve effecten zijn lagere kosten voor landschapsonderhoud, een aantrekkelijker en onderhouden landschap, en een stimulans voor de regionale en lokale werkgelegenheid.

Realisatie: inventariseren, implementeren, volgen

Met een overzichtelijk stimuleringsprogramma willen wij tien hubs, dus tien renderende lokale ketens ontwikkelen. De eerste stap is nader inventariseren van kansrijke initiatieven en hun ondersteuningsbehoeften. Dat vormt de basis voor een stimuleringsprogramma voor de implementatiefase. Uiteraard verzorgt het programma daarbij ook de monitoring en feedback.

Planning en kosten

De hubs draaien binnen drie jaar zelfstandig. Met een eenmalige investering van € 30.000 per project komen de totale kosten van deze actie op € 300.000. Elke geïnvesteerde euro levert dus bijna een ton droog hout per jaar op.

2.4 ACTIE 4: GEREEDSCHAPSKIST CLIMATE SMART FORESTRY

Doel: kennisontwikkeling klimaat-slim groenbeheer

Tal van organisaties, ondernemers, lokale (semi) overheden en particulieren zijn gemotiveerd een bijdrage te leveren aan het klimaat probleem, maar weten niet precies hoe of op welk vlak.

Daarom ontwikkelen we een 'gereedschapskist' met instrumentarium om klimaatacties vanuit alle verschillende perspectieven te promoten en ondersteunen, inclusief kosten en baten per actie.

De inzichten en instrumenten zullen tevens bijdragen aan de (verdere) ontwikkeling van uitvoeringgericht beleidsinstrumentarium waarmee tal van initiatiefnemers gestimuleerd kunnen gaan worden.

Actie: ontwikkelen, testen, uitvoeren, monitoren

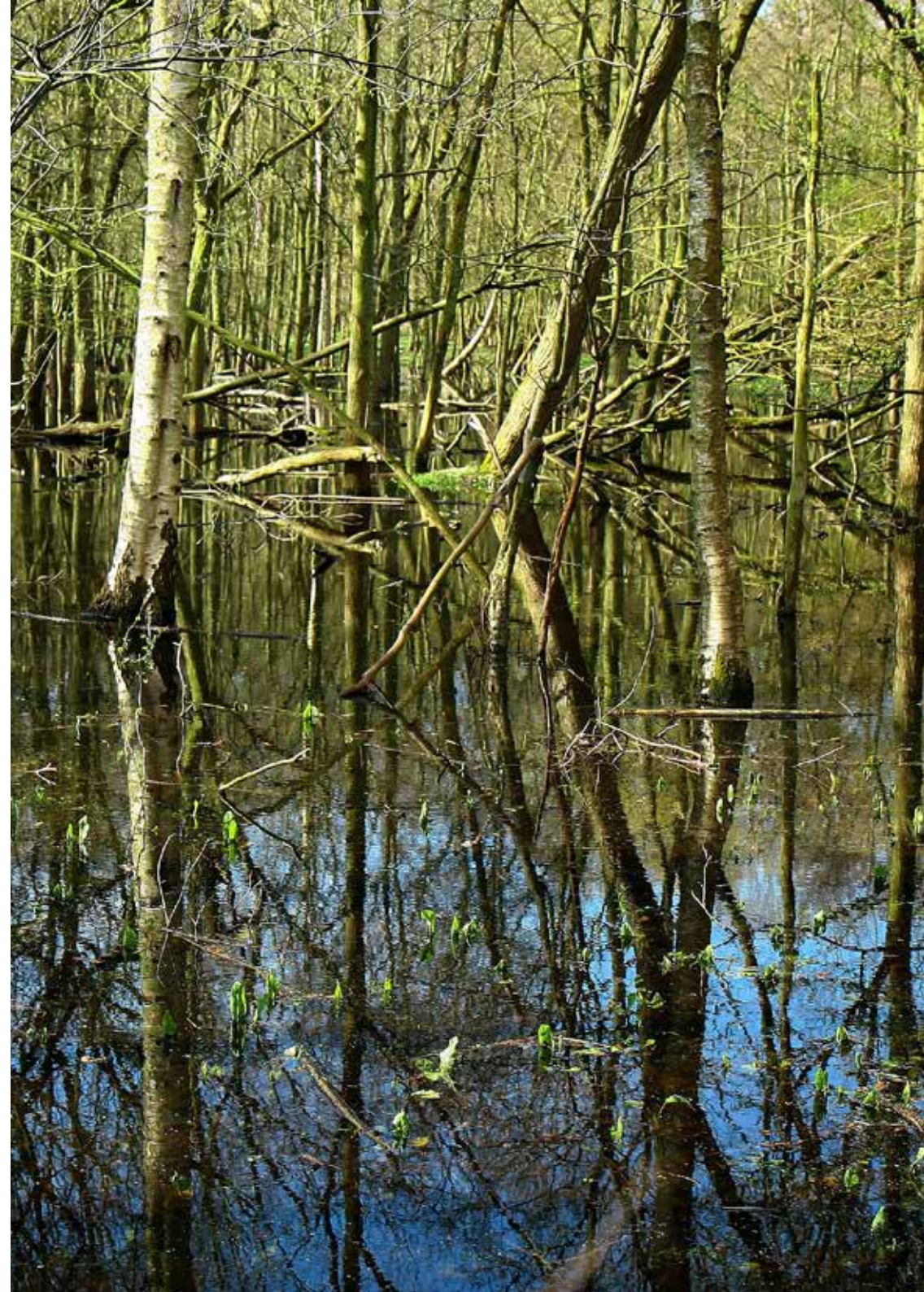
Deze actie ontwikkelt en test maatregelen en acties voor natuur, bos, landschap en groenbeheer als 'gereedschap' om klimaatwinst te halen in aanleg, beheer, oogst en in productketens. De beoogde producten van deze actie zijn:

- Overzicht van de opties om bos en hout in te zetten voor klimaatmitigatie, inclusief kosten, baten en neveneffecten;
- Verificatie en aanscherping van het lopende actieplan (monitoring).
De actie levert zodoende dus een kennisbasis op voor Actielijn 1.

Terreinbeheerders, lokale overheden, kennisinstituten en andere initiatiefnemers organiseren zich daartoe in werkgroepen voor ontwerp, uitvoering en monitoring van tientallen proefprojecten. Hiervoor is iemand nodig die aanjaagt en organiseert. Overkoepelend wordt zorggedragen voor (internationale) kennisuitwisseling, publiekscommunicatie, monitoring en operationalisering van de kennisbasis.

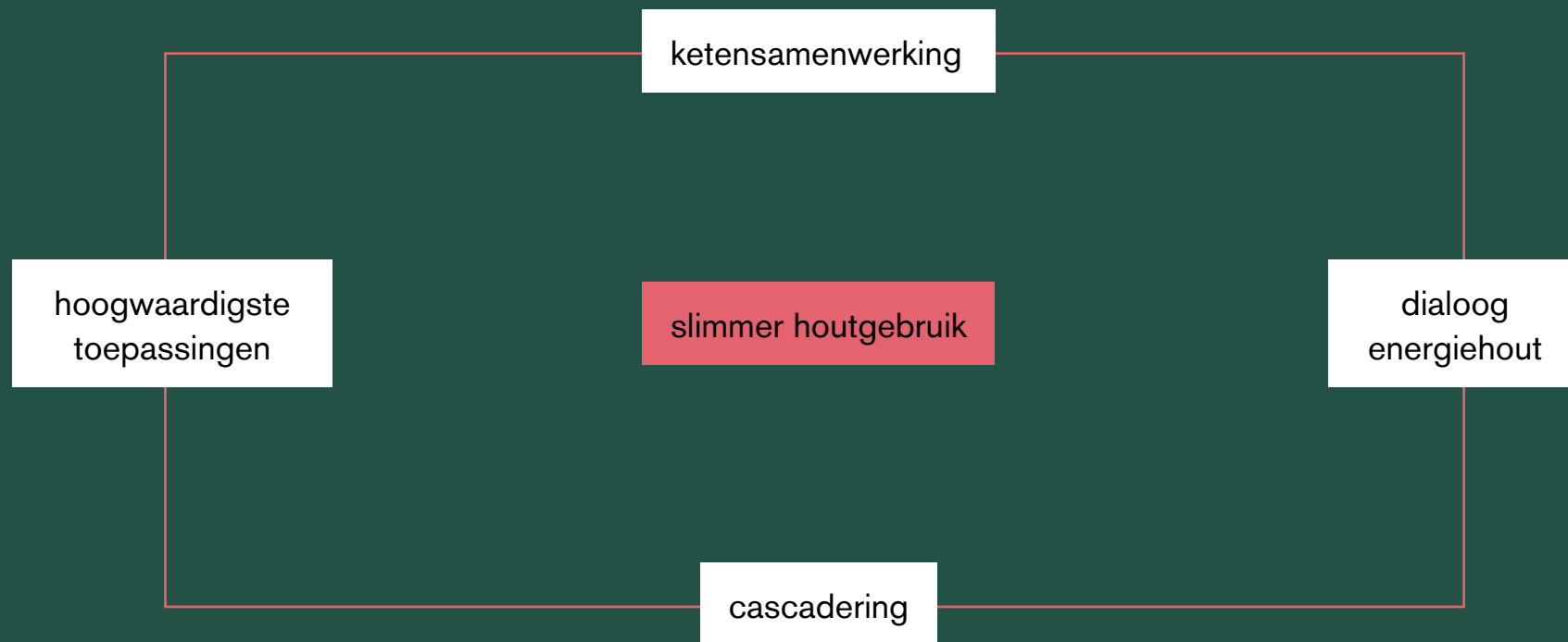
Planning en kosten

De looptijd is vijfjaar voor de eerste fase. Geschat budget € 300.000.

3. ACTIELIJN: INTELLIGENTE, DUURZAME HOUTVERWERKING

Hoe gebruiken we ons hout optimaal? Die vraag kent een aantal dimensies: slimme cascade- en ketenontwikkeling zodat één stuk hout meerdere functies kan dienen; het stimuleren van nieuwe hoogwaardige toepassingen en betere samenwerking in de keten.

3.1 ACTIE 5: CASCADERING VAN HOUT

Doel: optimale levenscyclus voor hout(vezels)

Nederland produceert jaarlijks 1 miljoen ton houtafval en het meeste daarvan wordt direct gebruikt als biomassa voor energie. Nu er steeds meer duurzame toepassingen zijn is het zaak om die te stimuleren. Waar mogelijk dient hout zo lang mogelijk in de keten te blijven via vormen van cascadering. Dit heeft grote voordelen:

- Het hout blijft zo lang mogelijk op de markt, waardoor de totale houtmassa toeneemt en we meer hout kunnen toepassen in alle verwerkende sectoren.
- Hout slaat koolstof op - dus levensduurverlenging betekent simpelweg een grotere opslagcapaciteit.

Naarmate er meer grootschalige technologie op basis van bepaalde houtsoorten ter beschikking komt, stelt de markt zich daarop in. Aan het einde van steeds langere ketens komt er weer afvalhout beschikbaar voor energie tegen een mogelijk lagere prijs.

Realisatie: onderzoek en ketensamenwerking

Een goed cascademodel leunt zowel op hard onderzoek als op consensus en samenwerking. Waarvoor kun je houtresten nog gebruiken (feiten), welke toepassingen achten wij hoogwaardig (consensus) en welke ketenafspraken zijn haalbaar (samenwerking)? Bovendien speelt de overheid een sleutelrol: regels en subsidies rond afvalverwerking sturen de werking van de markt en zitten een aantal gewenste ontwikkelingen in de weg.

Een kwartiermaker, geflankeerd door partners uit het veld en de relevante departementen, kan deze dialoog organiseren en tot een werkbaar eindproduct brengen. Belangrijke voorbereiding is dan een onderzoek naar ketens, verliezen, mogelijkheden voor functiecombinaties, Europese context et cetera. Bovendien kunnen door het VANG-programma een of meerdere ketenprojecten voor de houtsector worden gestart.

Planning en kosten

Een realistische planning lijkt te zijn: jaar 1 basis van het cascademodel; jaren 2-5 uitwerken onderzoeksvragen en realisatie van ketenakkoorden; daarna herijking en doorstart. De kosten worden geschat op € 0,8 miljoen.

3.2 ACTIE 6: STIMULEREN HOUTSKELETBOUW

Doel: houtskeletbouw en hout in GWW toepassingen; van marge naar mainstream

De bouw biedt momenteel waarschijnlijk de meest hoogwaardige toepassing van hout: het blijft lang in de kringloop, legt CO₂ langdurig vast en is na sloop nog voor veel andere toepassingen beschikbaar.

Met houtskeletbouw, gecombineerd met hout in andere delen zoals kozijnen, deuren en trappen, kan een woning vier keer zo goed scoren met milieuprestaties dan de slechtst denkbare variant.

Een industrieel gebouwde woning van hout betekent bovendien 50% minder CO₂ emissie per woning ten opzichte van traditionele bouw. Houtbouw is een toepassing met massa. We hebben de ambitie om in zeven jaar de Nederlandse klimaatmissie met 0,5% te reduceren, om daarna richting de 1% door te stoten.

De techniek voor houtskeletbouw en hout in GWW toepassingen is op orde en duurzaam bouwen staat inmiddels goed op de agenda. Toch wordt het nog slechts mondjesmaat ingezet. We richten ons daarom op de belangrijkste hindernissen: onbekendheid van de markt met de mogelijkheden, een nog beperkte hoeveelheid aan bewijslast en best practices, belemmeringen in de regelgeving.

Realisatie: programmatische aanpak

Wij willen ons de komende jaren richten op de volgende vier actielijnen:

- Collectieve ontwikkeltrajecten: pilotprojecten, challenges, nieuwe business cases.
- Belemmeringen in de bouwvoorschriften wegnemen, stimulerende bepalingen opnemen.
- Verhogen van het kennisniveau door meerjarige voorlichting en training van o.a. architecten, projectontwikkelaars en constructeurs.
- Opbouwen van bewijslast: monitoring van CO₂-reductie, onderzoek naar nieuwe mogelijkheden.

Planning en kosten

Het totaalprogramma bedraagt € 5,75 miljoen voor de eerste fase van 7 jaren met een beoogde bijdrage door de overheid en deelnemende bedrijven in uren en middelen van € 2,5 miljoen. Bij succes bedraagt het totaalprogramma van een tweede fase van 7 jaren € 5,5 miljoen met een gelijkblijvende bijdrage vanuit de sector en bedrijven.

3.3 ACTIE 7: DIALOOGVOERING BIO-ENERGIE

Doel: optimale rol van bio-energie in cascadering

Het gebruik van hout als biomassa voor energieopwekking is het onderwerp van een complexe discussie. Naast het potentieel van zon en wind zal bio-energie nog jarenlang een belangrijke factor in een duurzame energiemix zijn.

Realisatie: dialoog die leidt tot gezamenlijk statement

Een begeleide dialoogvoering met commitment van beseigenaren en beheerders, NGO's, de bio-energiesector, chemische industrie en de papierindustrie, die moet uitmonden in een slotdocument met een gezamenlijk statement over positie, wenselijkheid en randvoorwaarden aan de inzet van hout voor bio-energie.

Planning en kosten

Committeren alle betrokkenen: 2016; aanbieden tussenbalans tijdens kabinetsformatie; productie van een gezamenlijk slotdocument eind 2017. Budget voor organisatie en ondersteunend onderzoek: € 120.000.

3.4 ACTIE 8: SAMENWERKING IN DE RONDHOUTKETEN

Doel: meer toegevoegde waarde van Nederlands rondhout

In de zomer van 2016 is een dertigtal ketenpartijen zoals bosbeheerders, handelaren, zagerijen en afnemers van grenen- en populieren hout van start gegaan met het meer toekomstbestendig maken van de sector. De actie richt zich op het op duurzame wijze realiseren van een betere afzet voor Nederlands rondhout in termen van volume, kwaliteit en toegevoegde waarde. Dit moet leiden tot zowel economisch- als klimaat voordeel door meer werk, omzet, CO₂ opname, CO₂ opslag en substitutie effecten in de bouw.

De afgelopen 25 jaar is er vanuit de overheid en door bosbeheerders weinig prioriteit gegeven aan houtproductie. De rondhoutketens zijn verzwakt door fragmentatie en gebrek aan 'verticale' binding. Er gaan beperkte volumes om, veelal gericht op kwetsbare nichemarkten. Hierdoor zal het voor de sector naar verwachting (te) moeilijk zijn adequaat op de reeds ingezette biobased ontwikkelingen te reageren. Dat is echter wel van belang om de grondstofpositie van houtvezel te schragen waardoor niet nog meer afhankelijkheid van buitenlandse markten ontstaat.

Realisatie: programmavoering door de hele keten

De volgende actiepunten zijn inmiddels in het starttraject naar voren gekomen:

- opschalen van het aanbod door slimmer te mobiliseren;
- meer kennis en inzichten uitwisselen over (markt)perspectieven;
- lange termijn contracten tussen bosbeheerder en afnemers;
- matchmaking en samenwerking in de keten;
- meer mogelijkheden voor financiering ten behoeve van nieuwe aanplant;
- betere financieringsmogelijkheden voor zagerijen en verwerkers;
- beter gebruik maken van subsidieregelingen voor innovatie;
- innovatieregelingen beter op de praktijk laten aansluiten;
- ondersteuning van startups.

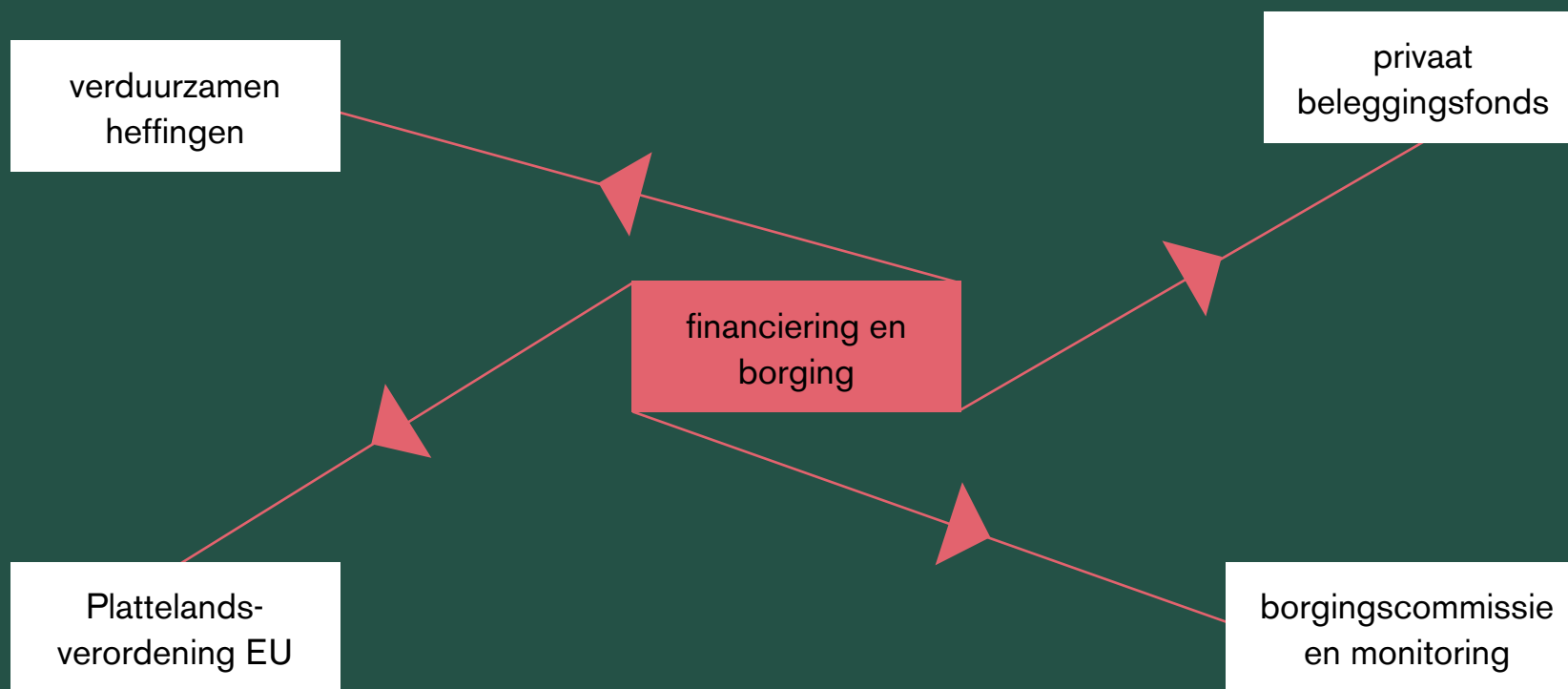
De realisatie vindt plaats vanuit eigen initiatief in de markt; de deelnemende partijen initiëren en dragen zelf de acties en projecten. De ondernemers wordt hulp en advies geboden bij (innovatie)subsidies, het ontwikkelen en delen van (markt)kennis, (nieuwe) financieringsmogelijkheden en dergelijke. De input van diverse ondersteunende actoren kan gebundeld worden in een 'Business Support Facility'. De wenselijkheid hiervan wordt de komende maanden nader onderzocht.

Planning en kosten

Het vervolgetraject kent een beoogde doorlooptijd van 10 jaren (medio 2017 – 2026). Er zal sprake zijn van publiek-private financiering, bij voorkeur in een verhouding van circa 50/50. Het benodigde jaarlijkse totaalbudget is geschat op € 0,5 miljoen. Dit geeft een totaal van € 5 miljoen.

4. ACTIELIJN: FINANCIËEL KADER EN BORGING

Met name voor de uitbreiding van het bosareaal volstaat het redeneren in business cases niet. Bos bedient een reeks aan publieke doelen en het potentiële verdienmodel van houtproductie is daarvan maar een fractie – naast onder andere klimaat, water, landschap, luchtkwaliteit, biodiversiteit. Het is daarom zaak dat de overheid investeert; en dat we een aantal projecten richten op het aantrekken of ombuigen van financiële middelen.

4.1 ACTIE 9: FINANCIËEL INSTRUMENTARIUM AANPASSEN

Doel: groter aandeel duurzaam houtgebruik

De houtsector streeft naar het verhogen van het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt. Dat aandeel wordt regelmatig onderzocht door onder meer de Stichting Probos en het kader van de Green Deal Bevorderen Duurzaam Bosbeheer. Overheid, de B2C markten en de B2B markt leveren inspanningen en werken aan het verhogen van het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout. Het marktaandeel duurzaam hout was in 2013 74%. Met name in de B2B markt blijft de vraag achter.

De volgende instrumenten zouden het gebruik van duurzaam geproduceerd hout kunnen bevorderen:

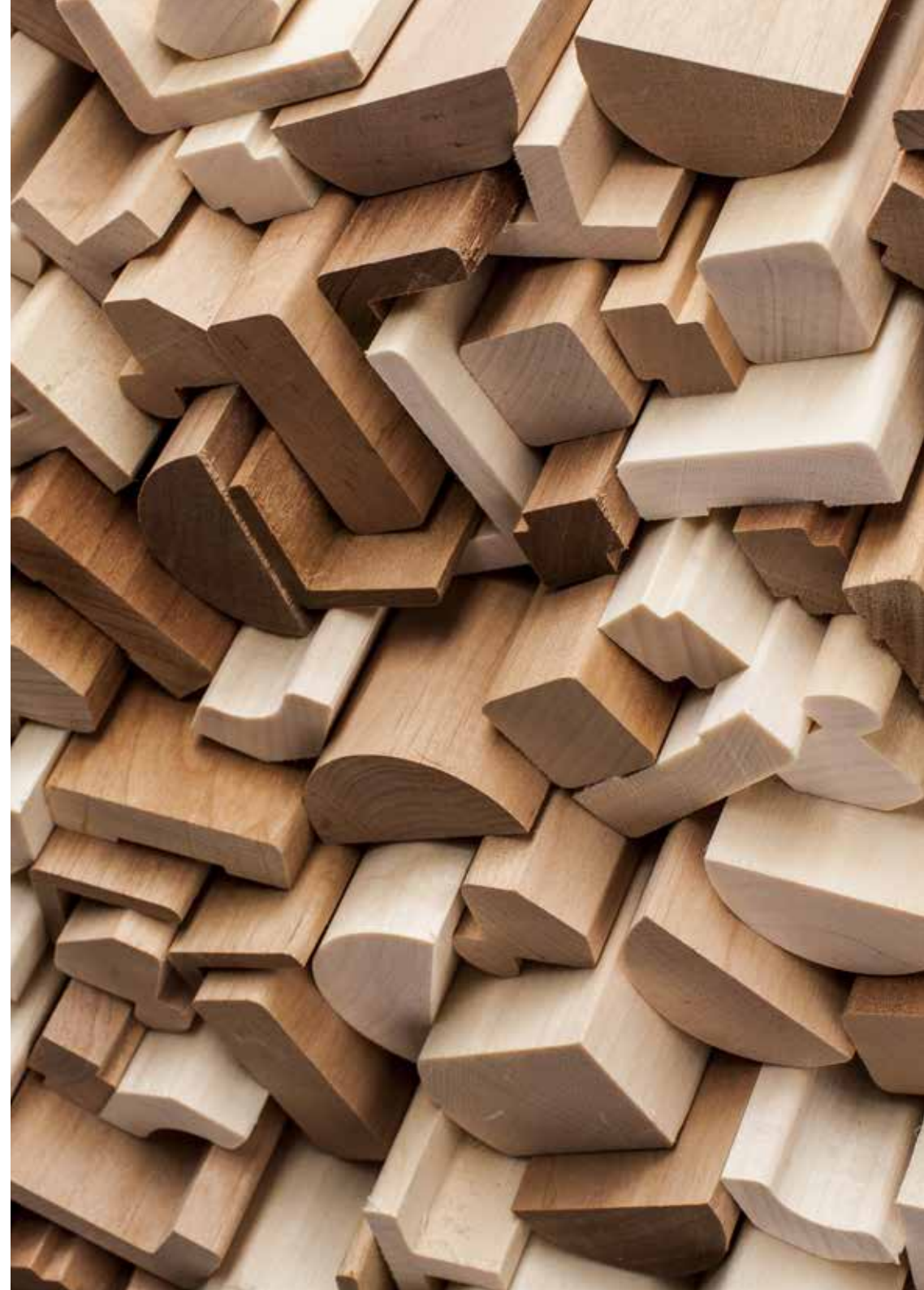
- een Nederlandse belasting op niet-aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout (import en productie);
- private heffing op niet-aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout waarmee aantoonbaar duurzaam hout wordt beloond (bonus/malussysteem);
- EU-importheffingen op niet aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout;
- CO₂-prijs op materialen die in productie veel energie vragen (staal, aluminium, beton);
- (tijdelijke) verlaging van het btw-tarief op duurzaam geproduceerd en CO₂; neutraal hout;
- verruiming van de mogelijkheden voor Groen beleggen en deze via MIA en VAMIL breed onder de aandacht brengen.

Realisatie: optuigen brede lobby richting politiek

Een aantal trekkers uit de sector neemt het nu op zich om eenduidige voorstellen vanuit de houtsector te formuleren en te starten met een politieke lobby om hier beleid op te maken. Hiervoor werken zij aan samenwerking tussen NGO's, brancheorganisaties, werkgeversorganisaties en vakbonden, als gezamenlijk front.

Planning en kosten

In de periode 2017-2018 zullen genoemde voorstellen worden uitgewerkt. Op onderdelen is nader onderzoek noodzakelijk. Indicatie kosten: € 200.000.

4.2 ACTIE 10: BENUTTEN PLATTELANDSVERORDENING EU

Doel: definiëren van kansen in de Plattelandsverordening EU

Een citaat uit de Plattelandsverordening van de EU: 'De bosbouw maakt integrerend deel uit van de plattelandsontwikkeling, en de steunverlening voor een duurzaam en klimaatvriendelijk grondgebruik dient zich ook uit te strekken tot de ontwikkeling van het bosareaal en duurzaam bosbeheer.'

Om deze Europese mogelijkheden voor steun te benutten, moeten zij gekoppeld worden aan Nederlands beleid en -budget. De Nederlandse uitwerking, het huidige Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP), biedt al enkele kansen maar specifiek voor de bosbouw- en houtsector zijn nog nauwelijks mogelijkheden uitgewerkt. Met een inventarisatie en verkennende lobby brengen we snel in beeld welke kansen voor het Actieplan er liggen, zowel beleidsmatig als budgettair.

Realisatie: inventarisatie en awareness

In een kort traject brengen we de kansen binnen Nederlands en EU-beleid in kaart, inclusief zicht op timing, relevante programma's en contactpersonen. Dit bespreken we actief met de partners in de bos- en houtsector, om zo een strategie te formuleren waarmee we de regelingen kunnen benutten.

Planning en kosten

De eerste fase, van inventarisatie naar strategie, kan in drie maanden worden volbracht. Daarna zal uitwerking in het nationaal beleid gestalte moeten krijgen. Indicatie kosten voor onderzoek, procesvoering en coalitievorming: € 150.000.

4.3 ACTIE 11: PRIVAAT BELEGGINGSFONDS 'MIJN BOS'

Doel: privaatbeleggingsfonds voor bosareaal startklaar

Het grootschalig investeren in de aanleg van bos is belangrijk en de overheid kan dit niet alleen. Groenfondsen zijn steeds populairder omdat mensen hun geld willen beleggen in bedrijven of fondsen die een bijdrage leveren aan duurzaamheid. Banken hebben regelmatig moeite om adequate bestemmingen te vinden voor groen beleggingskapitaal. De rente op spaarrekeningen is historisch laag en hier en daar zelfs negatief. In deze context kan een privaat beleggingsfonds 'Mijn Bos' dat investeert in nieuw bosareaal interessant zijn.

De belangrijkste bottleneck voor een dergelijk fonds is dat het verdienmodel nog niet op orde is. Het duurt 20-50 jaar voordat er uit nieuw bos geoogst kan worden; een aantal publieke waarden (bijv. CO₂-opslag, biodiversiteit) wordt niet in geld uitgedrukt; een versnipperd areaal zit schaalvoordelen in de weg. Bovendien heeft de planologische bestemming in Nederland een grote invloed op de grondprijs – 'er bos van maken' kost veel geld, maar de stap naar bos in combinatie met verblijfsrecreatie betekent juist per direct grote waardevermeerdering. Deze ingewikkeldheden zijn niet onoverkomelijk. Met een goede verkenning van beleidsmatige en juridische kaders en vooral een zoektocht naar de ruimte voor creatieve oplossingen lijkt het beleggingsfonds een haalbare en wenselijke kaart.

Realisatie: verkenning en eerste alliantievorming

Het uitvoeren van een verkenning naar beleidsmatige en juridische kaders, inclusief mogelijkheden om daarmee om te gaan; een interview ronde onder alle belangrijke spelers waaronder overheden, beleggingsfondsen, bosbeheerders, recreatieondernemers; het gezamenlijk formuleren van een plan van aanpak en business case.

Planning en kosten

De verkenning zal tussen de zes en negen maanden bedragen en vraagt om een investering van € 70.000 voor onderzoek en € 200.000,- voor uitwerking, coalitievorming en opstartkosten van het fonds.

4.4 ACTIE 12: BORGEN DRAAGVLAK EN VOORTGANG

Doel: privaatbeleggingsfonds voor bosareaal startklaar

Dit Actieplan is tot stand gekomen door een intensieve dialoog tussen verschillende stakeholders vanuit bosbouwers, houtverwerkers, houtgebruikers, landschapseigenaren, natuur- en milieuorganisaties, energieproducenten, chemiebedrijven en overheden. Verschillende onderdelen van dit actieplan zullen bij het concretiseren maar zeker ook bij implementeren van de acties leiden tot nieuwe vragen en belangentegenstellingen. Daarbij zullen ook nieuwe spelers die nog niet zijn aangehaakt bij dit actieplan betrokken moeten worden. Concreet verwachten wij rond de volgende onderwerpen noodzaak om het draagvlak te verbreden en verdiepen:

- Intensivering van de houtoogst in bestaande bosgebieden
- Uitbreiden van het bosareaal
- Het gebruik van grote hoeveelheden, geïmporteerd hout voor de energievoorziening
- Meervoudige claims op hout vanuit verschillende toepassingen, met het oog op optimale cascadering

Hoewel deze onderwerpen ieder deels een andere focus hebben en voor een deel andere belangen en belanghebbenden een rol spelen, kunnen ze niet los van elkaar gezien worden. Voor het slagen van dit integrale plan, is het ook nodig dat publieke en private organisaties, partijen uit verschillende economische sectoren, op nationale schaal maar ook met zeer lokaal maatwerk, elkaar rond deze onderwerpen (blijven) vinden. Dat betekent dat partijen ook integraal de verantwoordelijkheid moeten dragen voor deze discussies.

Ten tweede, en sterk gekoppeld hieraan, is de voortgang van dit actieplan niet vanzelfsprekend. Waar voortgang achterblijft, zullen opkomende obstakels overwonnen moeten worden en is extra inzet nodig in termen van soft skills en dialoogvoering.

Realisatie:

Een borgingscommissie onder leiding van een onafhankelijke, langdurig geëngageerde trekker met genoeg gewicht en vertrouwen, ligt in de rede. Het model voor de impactanalyse die momenteel uitgevoerd wordt kan gebruikt worden om te sturen op gewenste resultaten, aangevuld met verdiepende gesprekken waar frictie op dreigt te treden. Dit moet uitmonden in jaarlijkse voortgangsrapportage gedurende de eerste vijf jaar, inclusief dialoogresultaten en ondersteunend onderzoek waar nodig.

Planning en kosten

In de periode 2017-2022, jaarlijks € 200.000. De resultaten komen ten goede van de afzonderlijke acties. Uitgaande van een verdeling van de kosten van 40:40:20 voor Rijk, Provincies en marktpartijen, komt dit voor het Rijk neer op een investering van gemiddeld € 80.000/jaar.

PARTNERS

Dit plan vergt een samenwerking tussen publieke en private organisaties, tussen partijen uit verschillende economische sectoren, op nationale schaal maar ook met lokaal maatwerk. Investeren in bos en hout levert veel economisch en maatschappelijk rendement op. Gezien de lage rentestand is het slim om dit snel te doen.

Dit actieplan is tot stand gekomen in een samenwerking tussen

Algemene Vereniging Inlands Hout
BRBS Recycling
Branche Vereniging Organische Reststoffen
Form International
HVC Groep
Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
Koninklijke Vereniging van Nederlandse Papier- en Kartonfabrieken
Nationaal Bossenfonds
Nederlandse Branchevereniging voor de Timmerindustrie
Nederlandse Emballage- en Palletindustrievereniging
Platform Bio-Energie
Staatsbosbeheer
Stichting EcoBouw Nederland
Stichting Nationale Boomfeestdag
Stichting Natuur & Milieu
Stichting Probos
Trees for All
Unie van Bosgroepen
Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren

en ieder van hen draagt bij aan de uitvoering ervan.

Platform Hout, Natuur & Milieu en de VBNE hebben het initiatief genomen voor dit Actieplan. De dialoog werd mogelijk gemaakt door het Ministerie van Economische Zaken, begeleid door het Instituut Maatschappelijke Innovatie en met onderzoek ondersteund door Alterra en Probos.